

Ayfer YILMAZ¹

**BUKET UZUNER'İN “UYUMSUZ DEFNE KAMAN'IN
MACERALARI SU” ADLI ROMANI HAKKINDA BAZI
TESPİTLER**

Özet

Günümüz romancılarından Buket Uzuner, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su* adlı romanı ile 2012 yılında okuyucuyla buluştu. Yazar, doğanın dört temel unsuru olan su, hava toprak ve ateş etrafında bir dörtleme oluşturmayı planlamıştır. Polisiye tarzda yazılmış romanda, günümüz Türk toplumunun kaybedilen değerleri ve değişen yüzü ortaya konulur. Romanda başta Şamanizm olmak üzere 'kadim Türk inanışları' olarak ifade edilen ve günümüzde unutulmaya başlanan pek çok değer aracılığıyla, okuyucuya pek çok mesaj verilmektedir. Kutadgu Bilig adlı eserin temel alındığı Su romanında, inanç özgürlükleri, kadın cinayetleri, çevrecilik vb. pek çok sorunlu mesele, çözüm yollarıyla birlikte ortaya konulmuştur. Bu çalışmada eser -zayıf olan kurgusal yönünden ziyade-, ele alınan konular bakımından değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anasır-ı Erbaa, Şamanizm, mezhep farklılıkları, kadın cinayetleri, çevrecilik, gazetecilik, polislik.

**SOME DETERMINATIONS ABOUT of BUKET UZUNER'S
"INCOMPATIBLE DEFNE KAMAN'S ADVENTURES WATER"
NAMED NOVEL**

Abstract

Today novelist of the Buket Uzuner, met with the reader in 2012 with the novel *Incompatible Defne Kaman's Adventures Water*. The author has plans to build a quadruplet of four basic elements of nature, water, soil and air around the fire. Detective novels written in the style of contemporary Turkish society put forth the values and the changing face of lost. In the novel, including shamanism first 'ancient Turkish beliefs' as expressed through the many values and began to be

¹ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ayilmaz@gazi.edu.tr

forgotten today, the reader is given a lot of posts. Based on the work that has Kutadgu Bilig, Water novels, religious freedom, women's murders, environmentalism, and so on. many problematic issues were put forward with solutions. In this study, in terms of fiction skinny ziyade- work is evaluated in terms of the issues discussed.

Keywords: Four elements of nature, Shamanism, sectarian differences, women's murders, environmentalism, journalism, policing.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su*² adlı romanı, 'kadim Türk kültürü' ve buna bağlı unsurlar etrafında şekillenen ve yazar tarafından bir dörtlemenin ilki olduğu belirtilen bir romandır. Eser, kayıp gazeteci Defne'nin ailesinin karakola kayıp müracaatı yapmasıyla başlar. Defne, fazla popüler olmayan, ama insan ve doğa açısından hayati önem taşıyan meseleler hakkında yazılar yazan ve bu bakımdan bazılarının düşmanlığını çekmiş bir gazetecedir. Kaybolmasının üzerinden 39 saat geçtikten sonra ailesi polise müracaat eder. Anneanne Umay Bayülgen, farklı görünüşü, tavırları, konuşmaları ile dikkat çekmektedir. Umay Bayülgen anlaşıldığı kadarıyla bir Şaman'dır. Komiser Ümit Haydar Kaman, Defne'yi bulması için Umay Bayülgen tarafından özellikle seçilmiştir. Defne, izini sürdüğü bir kadın cinayeti sebebiyle saklanmak zorunda kalmıştır. Genç gazeteci, karısını öldüren adamın yakalanmasından sonra, kendiliğinden ortaya çıkar.

Roman, tabiatın dört unsurundan "SU" imgesi etrafında şekillenmektedir. Anâsır-ı Erbaa da denilen bu dört unsur, su, hava ve toprak'tır ve bütün varlıkların özünde bu dört unsur bulunmaktadır. "*Her türlü maddenin duyularımızca algılanmasının en temel dışavurum biçimleri olan dört öge –hava, ateş, su ve toprak- kutsal halesiyle donatılmış- hemen her yerde görülmektedir; bu açıdan bakıldığında, toprak sınırsızdır, hava kavranamaz bir şeydir, ateş doğası gereği dokunulamazdır ve yalnızca su kirletmeye açık, dolayısıyla özel olarak korunması tavsiye edilen bir şeydir*" (Titus Burckhard'dan aktaran Kadriye Türkan, 2012: 137).

Eserde ağırlıklı olarak Eski Türklerin inancı olan Şamanizm'in günümüzdeki yansıma ve uygulamalarını kurgusal bir yapı içinde sunulurken, mitolojik unsurlardan da yararlanılmıştır. Ayrıca ülkenin içinde bulunduğu durumu gözler önüne seren ve sorgulayan pek çok meseleye de değinmiştir. Uzuner'in bu romanı, verdiği mesajlar ve ele aldığı konular bakımından dikkate değer bir eser olduğunu söylememiz gerekir.

Uzuner, Anasır-ı Erbaa denilen ve tabiatın dört ana unsurundan kabul edilen 'su'dan hareketle, kurguladığı dünya içinde, kişileri aracılığıyla "Kadim Türk kültürü"ne bağladığı Şamanizm ve günümüzdeki yansımaları hakkında bir takım bilgiler vermektedir. Bu arada kitabını yazarken faydalandığı araştırmalarını da liste halinde paylaşmakta, eserini yazarken kendisine yardımcı olan uzmanların da bir listesini vermektedir³.

² Buket Uzuner, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su*, Everest Yayınları, 2. Bs. Ekim 2013, romandan yapılan alıntılarda sadece sayfa numarası verilecektir.

³ Buket Uzuner romanda bu 'Kadim' Türk inancını açıklamaktadır ve kaynak olarak Wilhelm Radloff, Türklük ve Şamanlık (çev. A. Temir), Örgün Yayınları, İstanbul 2008) ile Jean Paul Roux'un, Türklerin Tarihi, Pasifikten Akdeniz'e 2000 Yıl, (Çev. Aykut Kazancıgil, Lale Arslan Özcan), Kabalcı Yayınları.) adlı eserlerini referans gösterir. Şamanizm, Sibiryaya: Türklük ve Şamanlık, Türklerin Tarihi, Pasifikten Akdeniz'e 2000 Yıl Türk Destanları ve Şamanlıkta Renkler adlı kitaplardan da bahsetmektedir. OCEANS Grubu mensupları, Ayşe Kilimci, Prof. Bilgin Saydam, Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali, Dr. Göksel Öztürk, Doç. Dr. Ali Faik Demir, Doç. Dr. Nebahat Akgün Çomak, Veteriner Hekim Erdem Danyer, Teğmen Buluthan Yeşilay, Hakan Kıkıoğlu,... yazarın teşekkür ettiği isimlerden bazılarıdır.

Dünya mitolojilerinde yaradılıştan önce var olduğuna inanılan su, Türkler'de hayat kaynağı olması; arındırıcılığı, bolluk ve bereketi temsil etmesi ve özellikle 'analık vasfı'nı taşıması gibi sebeplerle kutsal kabul edilir. (Gaston Bachelard'dan aktaran Kadriye Türkan, 2012: 138).

Türk kozmogonisinde varlıkların özü, başlangıcı su'dur.

"Türk yaratılış mitinde kozmos, sudan türemiştir, başka bir deyişle yaratılışın başlangıç nüvesi sudur. Bütün canlılar da sudan yaratılmıştır. O halde su yaratılışın temel noktası olduğundan mitolojik şuurda önemli bir konum üstlenmiş durumdadır. Su, başlangıç madde olduğu gibi eskatolojik mitte de dünyanın sonunu getiren unsur olarak görülür. Kozmik bilgide tufan olarak nitelenen dünyanın su ile kaplanması ezoterik bilgilere göre yaşanmış dünyanın sonu, yeni oluşumun ilk unsurudur." (Bayat, 2012: 248)⁴.

Şamanizm ve Su Romanında Şamanizm'in İzleri

Romanın merkezinde yer alan Şamanizm, son zamanlarda araştırmacıların giderek daha çok ilgisini çeken mevzulardandır. Eski Türklerin diniyle ilgili çalışmalar, XIX. Yüzyılda Rus araştırmacı W. Radloff'un, *Blätter aus Sibirien* (Sibirya'dan), (Leipzig, 1893, 2 cilt) adlı çalışması ile başlar (Ocak, 2000: 40). Ahmet Yaşar Ocak'a göre, yapılan çalışmalar göstermektedir ki Şamanizm bir din değil, büyü sistemi olarak görüldüğü yönündendir.

Bizde ise eski Türk dini konusunda Türkçülük akımı döneminde araştırmalar yapılmış ve Ziya Gökalp, eski Türk dini konusunda –belki de- Durkheim'in da etkisiyle Totemizm ve Natürizm'in izlerine rastladığını ifade etmiştir. Sonradan buna Toyunizm demiş, fakat bunun da esasında Budizm olduğu ortaya çıkmıştır. Ahmet Yaşar Ocak, Ziya Gökalp'in Şamanizm'i eski Türk dini olarak kabul ettiğinin anlaşıldığını ifade eder (Ocak, 2000: 40).

Sonraları Fuat Köprülü, Abdülkadir İnan ve Osman Turan'ın araştırmalarında da Şamanizm'in izleri sürülmüştür. Osman Turan, eski Türklerin Şamanizm içinde tek Tanrılı anlayışını benimsediklerini kabul eder (Ocak, 2000: 41).

P. Wilhelm Schimidt, Hunlarda çok eski zamanlardan beri, gök dini denilen Gök Tanrı kültürüne dayalı bir inanç sistemi, olduğunu ifade etmiştir (Ocak, 2000: 41).

Eski Türklerin dini inanışları üzerine araştırma yapan H. Ziya Ülken'e göre *"eski Türkler, gerçekte din değil bir sihrî sistem olan Şamanizm yerine düalist fakat âhengçi bir gök- yer dinine mensuptular. Yakut Şamanlığı ile eski Türk dini arasında hiçbir münasebet yoktur. Türkler'in düalizmi monizm olmağa çok elverişli idi. Bu sebeptendir ki, Maniheizm'in çatışan iki prensibe dayanan görüşünü terk ederek Müslüman olmuşlardır."* (Ocak, 2000: 41-42).

İbrahim Kafesoğlu, Totemizm'i andıran bazı unsurların başka ülkelerden bize geçtiğini iddia ederek, Şamanizm'i reddeder. Kafesoğlu'na göre, *"Eski Türkler'in dini, tabiat kültürleri,*

⁴ "Keltlerde, Mansilerde, Ngeanasanlarda vb. yalnız suyun var olduğu ve her şeyin de sudan çıktığı vurgulanmaktadır. Diğer mitolojik sistemlerde de mesela Sümer, Mısır, Hint mitolojilerinde ilk unsur sudur. *Tevrat* da, Kutsal Ruh'un suyun üzerinde asılı kaldığı söylemektedir. Kozmos, sudan çıkan doğan nesnelere –tepe, embriyon vs.- oluşmuştur. Bu da su unsurunun üniversal yaratılış nesnesi olduğunu kanıtlar durumdadır. İlk unsurların: toprağın, göğün, semavi cisimlerin, bitkilerin, hayvanların ve nihayet insanın başlangıç olarak sudan doğduğu İslami ilimlerde ve ezoterik bilgilerde ilk hayatın sudan çıktığı varsayımını tasdik eder. Aslında ezoterik bilgilerde su, kaos olarak algılanmaz. Türk mitolojisinde her şeyden önce suyun var olması Mutlak Varlığın düzeni oluşturma çabasını ve başlangıcın artık harekete geçtiğini gösterir." (Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi, Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi* 1, 2. Bs., Ötüken Neşriyat, 2011, s.88).

atalar kültü ve Gök Tanrı gibi olarak üç ana kısımdan oluşmaktadır.”. Jean-Paul Roux gibi araştırmacılar düalizmden ve Gök Tanrı kültüründen bahsetmişlerdir (Ocak, 2000: 41-42).

Yazar, bilhassa eski Türk inanışlarıyla –bilhassa Şamanizm’le- ilgili açıklamalarda, kişilerin uzun uzun konuşarak metni zaman zaman adeta bir makale havasına dönüştürmüştür. Bu da tabii bir biçimde Ahmet Midhatvari bir üslubun varlığını düşündürür.

Örneğin, roman kişilerinden Sahaf Semahat, Şamanlıkla ilgili bildiklerini Komiser Ümit’e anlatır:

“Şaman sözcüğü yanlış hatırlamıyorsam, Hintçeden geliyor. Batı dillerine de oradan geçiyor diye biliyorum ben. Henüz dünyada İslamiyet yokken, 2000 yıl önce Asya’da ve Güney Sibiry’a da yaşayan Türkler kendi Şamanlarına hiçbir zaman Şaman dememişler zaten. Başta Hunlar olmak üzere Altaylar, Saha Türkleri Şamanlarına ‘Kaman’ diyorlarmış. Kadın Kamana ‘Udagan’ diyenler olduğu gibi Özbekler ‘Baksi’, Kazaklarsa ‘Başı’, Yakutlar ‘Oyun’, Moğollar ‘Böğü’, Karluk Türkleri ‘Sagun’ derlermiş.” (s.61-62)⁵.

Romanda Şamanizm ve Şamanlık/Kamlık hakkında ayrıntılı bilgi veren yazar, ‘Şaman’ denilen kişinin özellikleri ile toplum üzerindeki etkileri üzerinde durur. İnanışa göre şaman, Gök Tanrı Ülgen ile tabiat ana Umay’ın yeryüzündeki yardımcılığı görevini üstlenen, insanlara şifa dağıtan, saygı duyulan, bilge bir kişidir. Mevlana’dan Nasreddin Hoca’ya, Anadolu’da yetişen pek çok bilge aslında birer kam, yani şaman’dır.

Türkler arasında şaman’a daha ziyade ‘kaman’ ya da ‘kam’ denir ve bu kişilerin birtakım olağanüstü yeteneklerle donatılmış, zeki ve sağduyu sahibi, tıptan anlayan, iyileştirici ve tedavi edici bilgilere sahip kimseler, yani bir çeşit şifacı oldukları söylenir. Anadolu’da ‘kocakarı ilaçları’ yaptığı söylenen kimseler de birer şaman olarak yorumlanır⁶. Romanda, Şamanizm’in Anadolu’da farklı biçimlerde hala yaşadığı çeşitli delillerle ortaya konulmaya çalışılır:

“... Kamanlığın üstünü ne kadar örtmeye çalışsalar da binlerce yıldır hepimizin derin hafızasında bu kadim geleneğin özü öyle canlı yaşıyor ki, bakıyorsun üzerlikten çörekotuna, mavi gözlü nazar boncuğundan kurşun dökmeye, ayçiçeğinden ayçöreğine, adlarımızdan hiç eksilmeyen ay ve çiçek hayâlerinden halk danslarımızdaki figürlere, çaputlu adaklarımızdan ateşten atlayan bahar kutlamalarımıza kadar çeşit çeşit biçimlerde karşımıza çıkıyor... Çünkü Kamanlık, Anadolu’daki bütün diğer geleneklerle karışarak binlerce yıldır bütün Anadolu kültürlerinde gayet canlı yaşıyor.” (s.199).

⁵Türkçe- Tatarca “kam” olarak kullanılan “şaman” kelimesinin Rusça aracılığıyla Tunguzcadan geldiğini belirten Eliade’ye göre; “Elbette şaman da aslında bir sihirbaz ve bir otacıdır; bütün hekimler gibi onun da hastalıkları sağalttığına; ilkel ve çağdaş bütün sihirbazlar gibi “fakirsel” mucizeler gösterdiğine inanılır. Ama o, bunlardan başka, ruhgüderdir (psychopompe) de; ayrıca rahip, mistik ve ozan da olabilir. Arkaik toplumların bir bütün olarak ele alınan sihirsel/dinsel yaşamlarının oluşturduğu bulanık ve karışık “gri kütle” içinde, -dar ve kesin anlamıyla- Şamanizm kendine özgü bir tapılmanın belirtilerini gösterir ve belirginleşmesinde yarar olan bir “tarihe” sahip olduğunu da ele verir.” (Mircea Eliade, Şamanizm, Çev. İsmet Birkan, 3. Bs. İmge Kitabevi, Ankara 2014, s.24).

⁶ Şaman’lığın sihirbazlık, büyücülük, otacılık ya da vecde gelmiş kişi olarak algılanması anlam karışıklığına sebep olabilir diyen Eliade, şamanı şöyle tavsif eder: “... şamanlar mensup oldukları toplumların içinde bazı özellikleriyle sivrilen sıra dışı kişilerdir; bu özellikler, çağdaş Avrupa toplumlarına özgü kavramlarla ifade edilecek olursa, bir “içsel çağrılığın” (vocation) veya hiç değilse bir “dinsel bunalımın” belirtileriyle özdeşleşebilir. Şamanlar kendi dinsel deneyimlerinin yoğunluğuyla topluluğun geri klanı kısmından ayrılırlar. Başka bir deyişle, onları normal olarak “din” denen şeyden yana değil de daha çok mistiklerin arasına koymak, daha akli yakın görünüyor...” (Mircea Eliade, A.g.e., s.28-29).

Şamanlıkta önemli unsurlardan ağacın önemi, hayat ağacı, sayılar –bilhassa üç, dokuz, kırk sayıları- da üzerinde durulan meselelerdir.

Örneğin Umay Bayülgen, üç sayısının Şamanlıktaki önemini şu sözlerle ifade eder:

“Üç sayısını hatırla Semahat! (...) Kadim Kamanlığımızda: ‘karın-rahim-zar’, İslâmiyet’te Allah’ın üç adı: ‘Rab-Rahman-Rahim’, Hıristiyanlık’ta: ‘baba-oğul-kutsal ruh’tur. Manas’ta üç yiğitler: ‘Manas-Semetey-Seyrek’ ile üç peri kızının üç Koşay’ını anlatır. Ve elbette Türkler için her şeyin sonunda gökten mutlaka üç elma düşer!...” (s.207).

Ayrıca, dokuz sayısı da önemlidir. Çünkü Erlik Han, dokuz katlı ‘Aşağı Dünya’nın beşinci katında oturur, ki ‘kötü’ kişilikli gazetecinin adı da Cemal Dokuzoğlu’dur.

Ayrıca, Şamanizm’de renklerin önemine de vurgu yapılır. Eski Türk inanışlarında ‘Gökler Hanı’ kabul edilen Bay Ülgen ile ‘Tabiat İlâhesi’: Umay Ana ve Tengri Kayra Han daima mavi renkle, enerjileri ise ak renkle temsil edilmiştir Öte yandan kötülüğü temsil eden ve ‘Aşağı Dünya’da olduğuna inanılan ‘Erlik Han’ “gizli, saklıdan, kapalı ve karanlıktan gelir, bu yüzden enerjisi karadır,...” (s.301)⁷.

Mavi renk, Türk kültüründe daima kutsal kabul edilmiştir. Sebebi ise romanda şöyle açıklanır:

“Gök ile özdeş tutulduğu için saygı duyulan ve çok sevilen mavi, Türkler için doğru yönünün simgesidir. Mavi renk, dünya mitolojilerinde sık sık rastlandığı gibi, Türklerde de akıl, idrak, sağduyu, basiret, barışı sembolize eder. Eski Türkçe metinlerde ‘Gök sakallı’, ‘kök temur’ (gök demir) gibi ifadeler maviye göndermedir.” Kendisi de çocukken maviye pek düşkün olan Semahat, İstanbul’a göçmesine neden olan olaylardan sonra hiç farkında olmadan koyu renklere bürünmüştü...” (s.117).

Eski Türk inanışlarında tabiatın kutsal sayıldığıının hatırlatıldığıının eserde, Karadeniz Köyleri’nde HES’lere direnen köylülerle görüşen Defne Kaman’ın röportajında bir masal anlatılır: Eski zamanlarda, ağaç kesmek zorunda kalan Türk, önce ağaçtan özür diler, ihtiyacından fazlasını kesmeyeceğine, ağacın tohumunu aynı yerlere serpeceğine söz verir, ağacın canına ve onu yaratan güçlere dua edermiş. Avlandığı zaman da öldüreceği hayvanın gözlerine bakarak özür diler, öldüreceğinden fazlasını öldürmeyeceğine, yiyemediği eti diğer hayvanlara vereceğine söz vermiş. Karnını doyurduktan ve ısındıktan sonra da kadın erkek bir arada, ateş başında dans ederek, tabiattaki her unsura teşekkür ederlermiş (s. 22-23).

Kayın ağacı, Şamanizm’de kutsal kabul edilir⁸. Yazar bununla ilgili efsanelere yer verir:

⁷ Çinlilerin etkisiyle renklerin Türk dünyasında önem kazandığını belirten Jean-Paul Roux, Eski Türk Mitolojisi adlı eserinde mavi renk hakkında şunları söyler: “Birçok Türk dilinde Gögü nitelendiren kök sözcüğü, ilk başta göğün, yani büyük tanrının isimlerinden yalnızca biriydi. Aynı şekilde göğün seçilmiş halkı olan Türk halkını ve gökten kimi nesnelere, özellikle kurdu, Kök.böri, “mavi kurd”u nitelermekteydi. Bibliothèque nationale de France’deki Oğuzname’de, Işık da “mavi” olarak adlandırılmaktaydı: Bu bilgi önemlidir, çünkü güneş ve ay ışıkları ile mavi renkteki nesnelere arasındaki sıkı ilişkileri ortaya koymaktadır. Moğol döneminde ve daha sonraki dönemlerde açık seçik bir şekilde ikiye ayırarak, “tanrı” için Tengri ve mavi için kök sözcükleri kullanılsa da, durumda esas itibarıyla fazlaca bir şey değişmez.” (Jean-Paul Roux, Eski Türk Mitolojisi, Çev. Musa Yaşar Sağlam, BilgeSu Yayınları, 2. Bs., Ankara 2012, s.86).

⁸ Kayın, Şamanların kutsal saydığı ağaçlardandır. Doğu Türkistan’da hastaların tedavisi için kayın ağacından, Altay, Şor, Kaç, Televüt ve başka uluslarda da kamların kayın ağacından yararlandıkları tespit edilmiştir. İnanışa göre, kayın ağacı, “koruyucu ve merhametli ana-tanrı Umay ile beraber Ülgen tarafından yere indirilmiştir. (Bkz. Wilhelm Radloff, Türklük ve Şamanlık, Türkçesi: A. Temir, T. Andaç, N.Uğurlu, 3. Bs. Örgün Yay., İstanbul 2012, s.269.). Özkul Çobanoğlu’na göre Divanü Lügat’it Türk’te, Türkçenin lehçelerinde, Şor ve Tuva’larda kayın “kadın” olarak

“Kadim geleneğimizde, büyüklerimiz göklerdeki Tengri'nin bütün ağaçları yarattıktan sonra, her birinin faydalarını test etmek için aralarında dolaşırken âniden bastıran yağmurda kayının yaprakları altında korunduğunu söylencesini anlatırlar. Bunun üzerine Bilge Hatunumuz Umay Ene, -senin anlayacağın Ana- kayına hayır duası etmiş: ‘Üzerinde beyaz kabuğundan, beyaz elbisen olsun. İlkbaharda yaprakların erken çıksın, sonbaharda bütün ağaçlardan geç düşsün!’ demiştir. Bu yüzden kayın, yapraklarının hepsini aynı anda dökmeyi, ağır ağır soyunarak hiç çıplak kalmamış. Yakut Türkleri de kayını beyaz saçlı Bilge Hatun'un sureti kabul ettiklerinden onun etrafını taşlarla çevirerek korur, dallarına renkli çaputlar asardı. Anadolu'da neden her inançtan halkın hâlâ ağaçlara çaput asarak dile dilediğini sanıyorsun ki?” (s.199-200)⁹.

Umay Bayülgen, torununa Defne adını vermesinin sebebini mitolojiye dayandırır. Kızı Ayten'in hamileliğinin son ayında bir rüya görür. Rüyasında Yunan mitolojisindeki Defne ve Apollon arasındaki hikâyenin tersi biçimde Defne'nin Apollon'u ağaca dönüştürdüğünü görmüştür¹⁰. Tam o esnada bahçedeki kayın ağacına düşen yıldırım, yaşlı kadının torununa Defne adını vermesine sebep olmuştur¹¹.

Umay Bayülgen'in anlattığı inanışa göre, Tengri Ülgen ile karısı tabiat Umay Ene'nin kavgaları sırasında gök gürültüleri, şimşekler ve yıldırımlar meydana gelmekte imiş. İşte bu esnada kutsal kabul edilen kayın ağacına yıldırım düşmesi halinde ise o ağacın parçalarının uğurlu olduğuna inanılmış. Anadolu'da insanların halen üzerlerinde ağaç parçası taşımaları, kötü enerjilerden ve nazardan koruyucu olduğu bu inanışa bağlanır. Yaşlı kadın torununun

yer alır. Sahalarda (Yakut) “xatın” Çuvaş Türkçesinde ise “huran” şeklindedir.(<http://www.genelturktarihi.net/kayin-agacinin-turk-mitolojisinde-yeri>) (11.12.2014, 05:26).

⁹ Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, Altay kavimlerinde kutsal kabul edilen ağaçların başında çam ve kayın gelmektedir. (Ramazan Işık, “Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar Ve Bunlara Bağlı Kültler”, Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 9:2 (2004), s.95) Abakan Tatarlarında (s.92), Yakut Türklerinde, Buryatlar, Çeremisler, Başkurtlar, Kazaklar, Kırgızlar ve Tabgaç'larda kayın ağacına önem verildiği görülmektedir. “Bu anlamda, İslam öncesi Türklerde gökleri delip-geçen kutsal bir ağacın var olduğu inancı yaygındı. Bu ağacın bazen kayın bazen de çam ağacı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, kadim Choular kayın ağacının kutsallığına inanmalarından dolayı, dini ayinlerini bu ağacın çevresinde ifa etmekteydiler. Çünkü onlar, bu ağacın dünyanın merkezini tayin ettiğine ve hükümdarın bu ağaç vasıtasıyla göğe yükseldiğine inanmaktaydılar. Eski Türk inanışına göre, Tanrıya ancak kutsal ağaç vasıtasıyla ulaşabilmekteydi. Altay Türkleri arasında kutsal kabul edilen kayın ağacının her dini törende mutlaka bulunması gerekirdi. Nitekim, bu dini törenlerde Şamanın kayın ağacını şu şekilde tavsif ettiği nakledilir:

‘Altın yapraklı Bay Kayın,
Sekiz gölgeli mukaddes kayın,
Dokuz köklü, altın yapraklı mübarek kayın,
Ey mübarek kayın, sana kara yanaklı,

Ak kuzu kurban ediyorum’ (Ramazan Işık, A.g.m., s.96-97).

¹⁰ Yunan mitolojisine göre bir gün Apollon Thessalia'da, Peneus ırmağının kenarında Daphne adında bir genç kız görür. Ancak erkeklerden iğrenen Daphne, bağımsız olarak yaşamak arzusundadır. Bir gün Apollon, yalnız dolaştığını gördüğü genç kıza kovalamaya başlar. Apollon'dan kaçamayacağını anlayan Daphne, ayağı ile toprağı kazarak ; “Ey, toprak ana, beni ört, beni sakla, beni kurtar.” Bu yürekte yalnızlığı karşılıksız kalmaz ve vücudu odunlaşmaya başlar. Genç kız ağaca dönüşmüştür. Ağaca sarılan Apollon; “Daphne, bundan sonra sen Apollon'un kutsal ağacı olacaksın, senin solmayan ve dökülmeyen yaprakların benim saçlarımla çelengi olacak. Ve değerli kahramanlar, muhripler, ünlü şairler, büyük işler başaranlar, hep senin yapraklarımla mağrur alınlarını süsleyecekler.” (Bkz. Şefik Can, Klasik Yunan Mitolojisi, 4. Bs. İnkılâp Kitabevi, İstanbul Tarihsiz, s.55-56).

¹¹ Bazı Şamanistlere göre “yıldırım tanrısı”, kötü ruhları takip eder, kötü ruhların saklandıkları ağaçlara ateşlerini gönderir, yıldırım düşer. Yıldırım düşen ağaçtan bir parça alıp saklanırsa p yere kötü ruh (yek) giremez.” (İnan, Abdülkadir, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar, 7. Bs., Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, 30) Eserde, üzerine yıldırım düşen ağacın bir parçasının Defne'nin yanından ayırmadığı söylenir. Bu konuda benzer bir yorumda ise, bazı Şamanistlerin kötü ruhları izleyen yıldırım tanrısının kötü ruhların saklandığı kabul edilen ağaçlara ateşini gönderdiğine inanılır. Ve yıldırım düşen ağaçtan alınıp saklanan parçanın bulunduğu yere kötü ruhların girmesini engellediğine inanılır. (Bkz. Yaşar Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalıcı Yayıncılık, 4.Bs. 2011, s.33).

kaybolmasını, genç kadının daima yanında taşıdığı kayın ağacı parçasını o gün unutmuş olmasına bağlar (s.204).

Şamanist mitolojide, tanrı Ülgen ve Umay ile gökten indiğine inanılan¹² kayın ağacının kültürümüzdeki öneminden bahseden Umay Bayülgen, buradan hareketle *Avatar* filmini değerlendirir. O'na göre filmde yer alan kutsal ağaç, aslında bizim 'hayat ağacı' dediğimiz, kayın ağacıdır¹³. Umay Bayülgen'e göre *Avatar* filmi, Orta Asya, Güney ve Kuzey Amerika paganlığından ilham alınarak yapılmış bir filmidir.

Romanda üzerinde durulan sembollerden biri de Yunus balığıdır. Umay Bayülgen, Kur'an'ın Nisâ suresi 163. âyetinden hareketle, Yakup peygamberin torunlarından olan Yunus Peygamberin İsa, Eyüp, Harun ve Süleyman soyundan geldiğini belirtir. Saffat Suresinin (Saffat: sıra sıra dizilenler, saf saf duranlar) 143. âyetinde, "Biz onu yüz bin insana peygamber olarak yolladık," şeklinde ifade edilen¹⁴ Yunus peygamberin kıssasını anlatır (s. 201).

Romanda, Zünnun (balık sahibi) ve Sahib-i Hût lakaplı¹⁵ Hz. Yunus'un hayatı ve başına gelen hâdiseler hakkında Kur'an-ı Kerim'in Saffat¹⁶, Nisâ, Yunus, Enbiyâ, Kalem sûrelerinde haber verildiği söylenmektedir¹⁷.

¹² Yaşar Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalcı Yayıncılık, 4.Bs. İstanbul 2011, s.130.

¹³ En eski devirlerden itibaren, hemen her Türk boyunun inanç sistemi içinde bazen aynı bazen de farklı ağaçların kutsal kabul edildiği görülmektedir. Başlangıçta, Tanrının ve hükümdarın sıfatı olan bu kutsal ağaç inancı, zamanla hükümdarlığı, ataları temsil etmiş ve en nihayet sülalenin ve boyun temsilcisi olmuştur. Böylece bu ağaç, kutsal ağaç, ölümsüzlük ağacı ya da hayat ağacı olarak da nitelendirilmiştir. Bu anlamda, İslam öncesi Türklerde gökleri delip-geçen kutsal bir ağacın var olduğu inancı yaygındı. Bu ağacın bazen kayın bazen de çam ağacı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim kadim Choular kayın ağacının kutsallığına inanmalarından dolayı, dini ayinlerini bu ağacın çevresinde ifa etmekteydiler. Çünkü onlar, bu ağacın dünyanın merkezini tayin ettiğine ve hükümdarın bu ağaç vasıtasıyla göğe yükseldiğine inanmaktaydılar. (s.96-97). (...) Türklerde 'Hayat Ağacı' ile ilgili bir takım inanışların varlığı da dikkat çekicidir. Bu anlamda, Türkler arasında hayat ağacına ilişkin birçok efsaneden söz edilir. Bu efsanelerden biri şöyledir:

'Büyük bir dağ yükselir, on iki gök katından,
Dağda bir kayın vardı, yaprakları altından,
Kayının altındaysa, küçük bir çukur vardı,
Bir karış bile değil, o kadar yüzlek dardı.
Bu çukur hep doluydu, kutsal hayat suyuyla,
İçen ölmez olurdu, ebedi bir duyuyula" (Ramazan Işık, A.g.m., s.100).

¹⁴ Saffat Sûresi, 143. 144. Âyetlerinde, "Eğer Allah'ı çok tesbih edenlerden olmasaydı, yeniden dirilecekleri güne kadar onun karınıda kalırdı." ifadesi yer almaktadır. (Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Kervan Yayın-Dağıtım, Konya).

¹⁵ "Kur'an-ı Kerimde "hût" kelimesi 5 yerde geçmektedir. (7/163, 18/61,62, 37/142, 68/48). "Hut" hem balık cinsinin tamamına isim olarak verilmiştir, hem de balınaya has isim olarak verilmiştir. Üç yerde balık manasında (7/163, 18/61,62), iki yerde balına manasında kullanılmıştır. (37/142, 68/48). Kur'an-ı Kerim'de hem balık, hem balına manası olan ikinci bir kelime daha vardır. O da "nûn" kelimesidir. Kur'an'da balına manasında kullanılmıştır. Hem hût-balına, hem nûn-balına kelimeleri başlarına birer kelime olarak izafet-tamlama halinde kullanılmıştır. Hût, sahib'ul-hut şeklinde; nûn, zu'n-nûn şeklinde kullanılmıştır. Sahub'ul Hût, bütün meallerde balık sahibi manası verilerek tercüme edilmiş, zû'n-nun ise özel isimmiş gibi aynen Türkçeye aktarılmıştır. Bu iki kelimenin başındaki farklı kelimeler, hemen hemen aynı manadadır. Sahib'ül-hût da, zû'n-nun da balinalı, balına mahkûmu manasıdır." <http://www.ahmettekin.net/?sahib%E2%80%99ul-hut-balik-sahibi-demek-midir,-99> (21.12.2014, 08:45).

¹⁶ Saffat Sûresi'nde şöyle denilmektedir: "Şüphesiz Yunus da gönderilen peygamberlerdendir. Hani o bir zaman dolu bir gemiyle kaçmıştı. (oradakilerle) kur'a çekmiş de kaybedenlerden olmuş ve denize atılmıştı. Derken (denize atılmış ve) kendisini balık yutmuştu. (Kendi kendini) kınıyordu. Eğer Allah'ı çok tesbih edenlerden olmasaydı, yeniden dirilecekleri güne kadar onun karınıda kalırdı. Biz onu hasta bir halde bir alana çıkardık. Üzerine (gölgelenmesi için) kabak cinsinden bir ağaç bitirdik. Biz onu (Yunus'u) yüz bin hatta daha fazla insana peygamber olarak gönderdik. O zaman i, ona iman ettiler de biz onları bir zamana karşı yaşattık." Saffat Sûresi 139-148. Âyetler, (Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Kervan Yayın-Dağıtım, Konya.)

¹⁷ <http://www.dinimizislam.com/detay.asp?Aid=3788> , Ayrıca Bkz. <http://kurankissalari.tr.gg/HZ---YUNUS.htm> (21.12.2014, 08:29).

Zünnun (balık sahibi) ve Sabib-i Hût lakaplı Hz. Yunus'un hayatı ve başına gelen hadiseler hakkında Kur'an-ı Kerim'in Sâffat Nisâ, Yunus, Enbiyâ, Kalem sûrelerinde haber verilmektedir¹⁸.

Romanda Yunus Peygamber hikâyesinin ilk kez Tevrat'ta Jonah Peygamber, sonra İncil'de Johannus Peygamber olarak yer aldığı belirtilir ve Yunus Peygamber kıssası anlatılır.

Akhaf sûresinde¹⁹ anlatıldığı üzere, Yunus Peygamber Dicle nehri kıyısındaki Musul'un yerinde o zamanlardaki Ninova şehrinde yaşamaktadır. Allah'ın orada kalıp mücadele etmesini emretmesine rağmen kendisine iman etmeyen halkına öfkelenerek şehri terk eder. Bir gemiye biner ve gemi büyük bir fırtınaya tutulur. Gemidekiler yükü hafifletmek için içlerinden birini atmaya karar verirler. Çekilen kurada Yunus Peygamber çıkar ve denize atılır. Denize düşen Yunus'u bir balık yutar. Arapça'da kendisine Zünnûn, yani balık sahibi denilen Yunus, böylece hatasını anlar ve Allah'tan af diler. Allah tarafından affedilir ve halkının başına geri döner (s. 203-204).

Umay Bayülgen, Hızır peygamber hakkında da şu bilgileri verir:

“Hızır, zordan kurtardığı hiçbir insankızını ve oğlunu ‘ İnananlar veya inanmayanlar’”, ‘kadın veya erkek’ diye ayırmaz. Onun tek mihengi, kalptir. Ve HIZIR da Su gibi farklı eşkallerde dolaşır, döner ama hiç kaybolmaz.” (s. 188)²⁰.

Eserde Mehmet Siyahkalem'in “*Uygur duvar resimlerindeki kapkara Erlik minyatürleri*”nden de bahsedilir (s. 301). Burada Siyah Kalem'den bahsetmek gerekir. Siyah Kalem'in anayurdunun Türkistan olduğu iddiası hâkimdir. Zamanı kesinliği kanıtlanmamakla birlikte 15. yüzyıl olarak tahmin edilir. Resimler renkli oldukları halde bu adla anılması, Mazhar Ş. İpşiroğlu'na göre, çizgilerin alışılmadık bir anlatım gücü göstermesinden ileri gelmiş olabilir. Bu çalışmaların adı bilinmeyen bir sanatçıya ait olduğu söylenir. Bunlar rulo resimler olup, kukla ve gölge oyununda olduğu gibi çeşitli tiplemelere rastlanan bu resimlerin esasında birer öyküye bağlı olarak resmedildikleri söylenir. Öykülerin kaybolması ve resimlerin çerçevelerinden çıkarılarak muhafaza edilmesi yorumlanmalarını da güçleştirmiştir. Yavuz Sultan Selim tarafından İran'dan getirilen bu resimler, İstanbul Topkapı Sarayında muhafaza edilmektedir (İpşiroğlu, 2004:11-19).

¹⁸ <http://www.dinimizislam.com/detay.asp?Aid=3788> , Ayrıca Bkz. <http://kurankissalari.tr.gg/HZ---YUNUS.htm> (21.12.2014, 08:29). Pertev Naili Boratav, Yunus Peygamberi yutan balığın efsanesinin İncil'e dayandığını ve Kur'an'da bu konuyla ilgili işaretin belli belirsiz olduğunu ifade eder (Boratav, 2012:38). İslâmî inanişâ göre ise, Hz. Yunus'un, Yunus balığının karnında üç, yedi ya da kırk gün kaldığı söylenir. <http://www.dinimizislam.com/detay.asp?Aid=3788> (21.12.2014, 08.51).

¹⁹ Eserde, El Ankâf olarak verilmiş, doğrusu Ahkaf Sûresidir.

²⁰ Bazı inanişâlara göre yeryüzünü, suları yoldaşı İlyas ile paylaştıran (Boratav,2012: 78) Hızır, karanlık dünyadaki “Dirilik Suyu”ndan içerek, ölümsüzlük kazanmış mitolojik bir varlıktır. Bazı Alevi inanişâlarında Hz. Ali'nin adlarından biri de Hızır'dır. Alevi-Bektaşî şiirlerinde Hızır'ın adı Hz. Ali ile birlikte kullanılır. Hatta kimi Kızılbaş rivayetlerinde Hızır'ın yaptıkları Ali'ye atfedilir. Anadolu Türkleri'nde ise, Hızır'ın su ile ilgili olduğu düşünülür. Ahıska Türkleri'ne göre “ ‘Hızır İlyas’, Suda batanlara yardım eder. Hızırellez ise darda kalanlara ve yolculara yardım edip onları her türlü beladan kurtarır. O, yol ve su ile ilgilidir. Bu yüzden su başlarında ve yollarda daha çok görülebilir...” (Beydili, 2003: 238-243). Musevî, Hristiyan ve Müslüman geleneklerinde adı geçen mitolojik bir şahsiyet olan Hızır, Gılgamış Destanında, Musevî efsanelerinde Elias ve Rabbi Jouse b. Levi'ye ve Kur'an-ı Kerim'in 18. Sure, 59. ve 81. ayetlerinde geçer. Türklerdeki inanişâ göre, ab-ı hayat'tan içtiği için ölümsüzdür. Hızır'ın, “eli açık bir hayırsever, bereketi ve çoğalmayı, doğanın baharda yeniden canlanmasını sağlayan” bir güç olduğuna, güçsüzlere ve darda olanlara yardım ettiğine yeryüzünün ve suların o ve yoldaşı İlyas tarafından paylaşıldığına inanılır (Boratav, 2012:77-78).

Romandaki Şahıslar

Öncelikle belirtmek gerekir ki, romanda geçen şahıs adları/isimler sembolik nitelik taşır. Geleneksel Türk kültür ve inanışları üzerine kurulmuş olan eserin baş kişileri olan Umay Bayülgen ve torunu Defne, geleneğin modern temsilcileridir. Gerçekçi olmaktan uzak çizilen roman kişileri, Umay Otacı Bayülgen, eşi Korkut Bayülgen, torun Defne Kaman, Defne'nin ablası Aysu, Defne'nin annesi Ayten, Defne'nin babası Akın Kaman, Komiser Ümit Kaman, sevgilisi Tasvir, Tasvir'in ağabeyisi Yunus, Sahaf Semahat (asıl adı Sema), Defne'nin erkek arkadaşı gazeteci Attilâ Gültekin, Defne'nin eski erkek arkadaşı Timur, katil koca Savaş Neşeli, öldürülen kadın Sakine Neşeli, Defne'nin ayrıldığı kocası Dağhan, evdeki yardımcı Aşura (sonradan Aygün adını alır), Gazeteci Cemal Dokuzoğlu, Semahat'ın kedileri Kutlu ve Bilgi, Defne'nin kedisi dört, üç bacaklı kedisi üç... tamamı romanın esasını oluşturan eski Türk inanışlarının, Türk mitolojisinin parçaları gibidir. Öyle ki Umay Bayülgen'in evinin duvarında yazılı olan: "*Hayat Ağacımız Kayın'dır. Özümüz: Su, Toprak, Hava, Ateş'tir. Dedemiz Korkut, Ninemiz Umay, Hanımız Ülgen, boyumuz Deli Dumrul'dur. Otacılar 1888.*" yazısı da, romanın temel felsefesinin özetidir (s. 263).

Umay Bayülgen, Defne Kaman ve Sahaf Semahat yazarın aktarmak istediği mesajları dile getiren birer sözcü konumunda, olağanüstü vasıflarla donatılarak inandırıcılığını kaybetmiş tiplerdir. Ümit Haydar Kaman'sa diğerlerine nazaran daha realist hatlarla ortaya konulmuştur.

Umay Bayülgen

Romanın baş kişisi konumundaki Umay Bayülgen, emekli bir eczacıdır. Kaybettiği eşi Korkut Bayülgen de doktordur. Umay ismi tesadüfi bir isim değildir²¹. Çünkü, "*... eski Türklerin efsanevi şifacısı olarak bilinen Umay Ana, tabiatı korumakla görevli kabul edilen dişi cinsiyetin efsunlu ortak ninesiymiş. Bir adı da Ayzıt.*" (s.23)²².

Umay Bayülgen, otacılığın²³ ailenin bir özelliği olduğunu, ninelerinin de vaktiyle otacılık yaptığını söyler. Torunu Defne Kaman'ın ilk öğretmeni de olan Umay Bayülgen, "*Kam'dı, otacıydı, bilgeydi, ozandı, şifacıydı, masalcıydı, sağduyuydu, tabiat anaydı, o basiret gözü ...*"dür (s.131).

Eşiyle birlikte otacılığı sürdürmüşlerdir. Şamanlık geleneğindeki pek çok şeyi yaşatmaktadır. Giyimi, kuşamı, konuşmaları ile farklı bir insan olduğu açıkça görünmektedir. Komiser Ümit Kaman'ın yaşlı kadınla ilgili ilk andaki izlenimi şöyledir:

"Yaşlı kadının kendi yaşlılarına hiç benzemeyen bir hali olduğu o daha odaya girerken dikkatini çekmişti. Kayıp kadının anneannesi, aklaşmış uzun saçlarını ne yaşlıları gibi boyayıp fönletmiş, ne yemeni veya eşarpla bağlamış, ne de üstüne türban takmıştı. Bunun yerine, ak saçlarını

²¹ Abdülkadir İnan'a göre Ülgen adı ile ilgili etimolojik faraziyeler henüz netleşmemiştir. Kırgız-Kazak lehçesinde büyük, ulu anlamına gelirken, Buryat dilinde yer'in sıfatı olarak kullanılır. Eski Şamanizm'de Ülgen'in yer tanrısı anlamına geldiği, Altaylılarda ise "büyük, iyi tanrı" manalarına gelmektedir. (Bkz. Wilhelm Radloff, Türklük ve Şamanlık, Türkçesi: A. Temir, T. Andaç, N.Uğurlu, 3. Bs. Örgün Yay., İstanbul 2012, s.227).

²² Tanrıça ya da dişi ruh olarak kabul edilen "Umay", Orhun Abideleri'nden başlayarak muhtelif kayıtlara rastlamak mümkündür. Genel olarak dişi bir ruh olduğu ve doğum yapan kadınlarla ilişkilendirildiği görülmektedir (Bkz. Yaşar Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabcacı Yayıncılık, 4. Bs. İstanbul 2011, 40-45).

²³ Divan-ı Lügat-it Türk'te ve İbn-i Mühenna Lügati'nde "ilaç yapan, hekim" olarak açıklanan (Bkz. Celal Beydili, Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük, Çev. Eren Ercan, Yurt Yayınları1. Bs. Ankara 2005, s.445) "Otacılık" hakkında bilgi veren Abdülkadir İnan, "İptidai şamanizmde tabip ile şamanın aynı şahıs olduğu"nu belirtir. Ayrıca Kutadgu Bilig'de kam'ların otacılar (yani tabipler) la bir tutulduğuna değinir. (Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, 7. Bs., Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2013, s.11, s.72).

küçük kızlar gibi başının iki yanından sarkan iki saç örgüsü yapmış, uçlarını boncuklarla bağlamıştı. Yetmiş yaşlarında olmasına karşın, yaşından çok daha dinç ve sağlıklı görünen, orta boylu kadının, sıırım gibi bedenine giydiği adaçayı renkli keten entarisinin eteğinden ve yarım kollarından Kızilderili giysilerindeki gibi uzun püsküller sarkıyordu. Kucağında beyaz hasır şapkası ve güneşe benzeyen turuncu yuvarlak hasır çantasını sımsıkı tutuyordu.” (s.2-3).

Umay Bayülgen, görgülü, bilgili bir kadındır. Komiser Ümit, bu ‘tuhaf’ kadından ilk anda hoşlanmamıştır. Çevresinde gördüğü kadın modellerinden hiçbirine uymayan bu kadının, kadının “*kendine güveni, hayata bağlılığı ve zekâsı*” (s.17), kuvvetli önsezilere sahip olması Komiser Ümit’i tedirgin eder. Bu haliyle Umay Bayülgen, Eliade’nin, “*Şamanlar “seçilmiş” kişilerdir ve bu nitelikleriyle, topluluğun öteki üyelerinin ulaşamadığı bir kutsal alana erişebilirler. Onların esrime deneyimleri, dinsel ideolojinin katmanlaşmasına, mitolojiye ve törenler sistemine güçlü biçimde etkide bulunmuş ve bulunmaktadır.”* ifadesinin açık bir örneğidir²⁴.

Etrafındaki insanları kısa sürede etkisi altına almayı başaran Umay Bayülgen’den Sahaf Semahat de etkilenmiştir. Yaşlı kadın hakkında “*gerçeküstü bir boyutta, aşmış, gitmiş, uçmuş bir yerlere!*” (s. 248) diye düşünen Semahat, “*...yaşlı kadının tuhaf dış görünüşü, özgüvenli duruşu ve insanı yoran yaşama sevinciyle, Ümit’in tasvirine uygun olarak, otoriter ve bilgiç, ama onun bahsetmediği biçimde, sadece kızlara özgü bir tür hınzırlığın pırlıtsıyla eğlenceli, yaşsız ve karizmatik olduğunu düşündü. O hem gıcık hem de çok şekerdi. O, karabiber gibiydi. Acısı ve kokusu güzel, hayata kattığı lezzet bir kez keşfedildikten sonra artık aranıp, özlenen bir biber! Tuzun kardeşi karabiber.”* (s. 190) olduğu fikrindedir.

Defne Kaman

Eserin diğer bir önemli kişisi de kayıp gazeteci, nam-ı diğer ‘uyumsuz’ Defne Kaman’dır. Karakoldaki kayıtlara; “*Kayıp şahıs: X gazetesi muhabiri Defne Kaman, Eşkal: yaş otuz altı. Orta boylu, uzun kıvı saçlı, çilli, yeşil gözlü, boşanmış, çocuksuz kadın...*” (s.4) şeklinde geçen Defne, “*... kıvı saçları iri dalgalarla omuzlarına akan, çilleri ve göz rengi tam olarak seçilmese de açık renk gözlü olduğu anlaşılın, orta boylu, narin, ince kemikli, otuzlarında bir kadın, (...) bir bilgisayar monitörü önünde çalışırken kameraya âniden yakalanmış gibi afacan bir gülümsemeye kendisine bakıyordu. Erkeklerin güzel kadından farklı olarak, ‘hoş’ diye tanımladıkları, yüzüne ve beden diline erkekler beğensin diye öne çıkan cinsellik yerine, zekânın ışıltısı, sadeliğın güzelliğı ve hayatın enerjisi sinmiş kadınlardandı. Bu özelliklerin güven anlamına geldiğini sezen erkeklerin çekinerek kaçtığı bu tür kadınların çoğı gibi sade bir elbise giymişti. Mavi elbisesinin kollarından anneannesinin gibi püsküller sarkması belki de ailevi bir gelenektir?” (s.5-6).*

Defne’nin anılarını yazdığı ve *SU KİTABI* adını verdiği notlardan anlaşıldığına göre Defne, babasız büyümüş, annesi ve ablası tarafından da hiç sevilmemiş, dedesi Korkut Bayülgen ve anneanesi Umay Bayülgen tarafından oldukça iyi yetiştirilmiş bir genç kadındır. Defne hakkında verilen bilgiler onun da ninesi Umay Bayülgen gibi bir kadın şaman/kam olduğunu göstermektedir. Henüz küçük bir çocukken yaşlılarından farklı olduğu anlaşılın Defne, Hayat Ağacı, Suya Düşen Dolunay, Hakan Olan Kartal, Kuğu Olan Prenses, Yer altı Ejderi Erlik Bey, On Bin Bacaklı Arı Kraliçesi, Şahmeran gibi Türk destanlarını Umay Bayülgen’den dinlemiştir.

²⁴ Mircea Eliade, *Şamanizm*, Çev. İsmet Birkan, 3. Bs. İmge Kitabevi, Ankara 2014, s.28.

Okuduğu kitaplar arasında, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Kutadgu Bilig, Sefiller, Don Kişot, Manas Destanı yer alır. Bunun yanında ninesiyle oynadığı BMK (Bilgini Mutluluk için Kullan) oyunu da Defne için faydalı olmuştur. Çünkü: “*BMK oyunu aslında toplumdaki ‘farklı’, ‘özürlü’ veya ‘özel yetenekli’ bir çocuğu kuralcı, otoriter gözlerden koruyarak, kendi yolunda gelişmesinin yolunu açmak için kurgulanmış mükemmel bir oyundur ve Kamlık için gereklidir.*” (s.121).

Umay Nine’ye göre Defne zaman zaman ortadan kaybolur. Şekil değiştirir, sonra birden ortaya çıkar²⁵. Yaşlı kadın torununa ‘hilâl’i çağrıştıran ‘ayçöreği’ lakabını takmıştır.

Defne’nin de altıncı hissi kuvvetlidir, “... gereken yerden, gerektiği zaman haber almak gibi mârifet ve melekeleri, pek türlü hünerleri vardır...” (s. 10). “(...) masallardaki perilere benzeyen sade, narin, utangaç gülümseyen yüzü...” (s. 35), ve “Anneanesi gibi bakarak insanın içini okuyormuş etkisi yapan gözleri...” (s. 35) ile dikkat çekmektedir.

Defne, “Artık sayısı çok azalan, sahici, vicdanlı, muhabir gazetecilerdendir. Çevre katliamları, sağlık ticareti, kaçakçılık, çocuk ve kadın tacizleri, namus cinayetleri gibi çok önemli konuları didik didik araştırıp...” (s. 47) yazan, kişisel beklentileri olmadan insan, hayvan, bitki kısacası tüm canlılar için canla başla mücadele eden ama öne çıkmaktan da bir o kadar uzak duran bir kadın gazetecidir. Ablası onun kendisi gibi uyumsuz ve sorunlu insanlarla ilgilenmekten hoşlandığını belirtir:

“(....) Sokak hayvanlarını değil, sakat sokak hayvanlarını koruyacak meselâ! Sonra Allah’ın Japonya’ındaki Yunus katliamını protesto için yollara düşer, Japonya’da mitingde balıkçılar tarafından taşlanır, ‘nükleersiz Türkiye’ diye Sinoplara gider....” (s. 8).

Son olarak da kocaları tarafından öldürülen kadınlarla ilgili bir yazı dizisi hazırlamaktadır. Ablası Aysu’ya göre bu da gereksiz bir iştir.

Hayatını ‘can’lara adadığı anlaşılan Defne Kaman’ın ilgilendiği konu başlıkları internet sayfasında sıralanmıştır: “... Türkiye’de giderek sayısı artan kadın cinayetleri, çocuk gelinler, sendikasız işçilerin sorunları gibi konuların yanı sıra, Türkiye’de türleri tehlikede olan balina, yunus, lüfer, kartal, kelaynak, yıldı atı, Akdeniz fokı, telli turna, Anadolu parsı, susamurları, karçiçeği, orkide ve kardelen gibi canlılar...” (s.19).

İmar affı, 2B orman arazisi satışları, HES’ler, hapisteki gazeteciler de ilgilendiği konular arasındadır. Dolayısıyla gazete patronlarını tehlikeli saydığı tiplerdendir. Bunu çalıştığı gazetenin sorumlusu Cemal Dokuzoğlu da itiraf etmiştir. O’na göre Defne; “keçi gibi inatçı, kartal kadar cesur, kısrak kadar hızlı, yunus gibi iyi kalpli, bir denizkızı gibi güzeldir ama... işte... aslında uyumsuzun tekidir...” (282).

Kayıp olduğu süre içinde, üç defa ıslak halde Ümit’e görünerek ona Kutadgu Bilig’ten alınmış beyitlerle mesaj gönderir. Bu bakımdan Kutadgu Bilig romanının temelini oluşturan bir eserdir.

Ayrıca *SU KİTABI* adını verdiği bir not defterinde *SU*’yun kutsallığı yanında kadim Türk geleneğine dayalı olarak tuttuğu notlar adeta birer şifre gibidir. Komiser Ümit ve Sahaf Semahat bu defterden hareketle hem Defne’yi tanıma imkânı bulurlar hem de Türk mitolojisi ve Türk kültürü hakkında bilgi sahibi olurlar.

²⁵Bu ifade bize “Demonolojik motifler”i de çağrıştıır. (Bkz. Celal Beydili, Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük, Çev. Eren Ercan, Yurt Yayınları, 1. Bs. Ankara 2005, s. 157-167).

Son takip ettiği cinayetin sanığı yakalandıktan sonra genç kadın bitkin bir halde ortaya çıkar. Ardından patronu tarafından Çorum'daki tarihi eser kaçakçılığı hakkında bir araştırma yapmak üzere görevlendirilir.

Komiser Ümit Haydar Kaman

33 yaşında bir komiser. Utandığı zaman yüzü kızaran nadir insanlardandır (s. 250). Öğretmen emeklisi bir baba ile ev kadını bir annenin çocuğudur. Ailesi, kendi halinde tipik Türk ailesidir.

“... orta boylu, esmer, iyi aile çocuğu suratlı, ela gözlü, gülünce göz bebeklerinin dibine kadar gülen.” (s. 45) Ümit Komiser, ailesiyle birlikte Kaman'a tatile gitmeyi planlarken, Defne Kaman olayı meydana gelir ve genç komiser, izin konusunu erteleyerek bu olayla meşgul olmaya başlar.

Kişilik olarak o da tıpkı Defne Kaman gibi inatçı, kendi kararları konusunda inatçı bir gençtir. Toplumun geneli gibi kitap okumayı pek sevmese de “... Polislerin içinde yaşadıkları sert ve şaka götürmeyecek kadar acımasız dünyayı çok abartılı, müthiş alaycı ve her acıya, her soruna ve alkole gerçeküstü derecede dayanıklı, gözü pek, vurdumduymaz dedektifler aracılığıyla anlatan” (s. 31) yabancı polisiye romanlara meraklı olan Ümit, Amerikalı yazar Lawrence Block'un roman kahramanı Matt Scudder'i beğenmektedir.

İstanbul gibi kalabalık bir şehirde, polislik gibi oldukça zor bir mesleğe mensup olmanın verdiği yorgunluğu hissetmektedir. Atatürk hayranı olan genç komiser, iş yerinde bunaldığı zamanlarda duvardaki Atatürk resminden güç alır. Atatürk'ün, “içinde bulunduğu zor koşullara rağmen sonuna kadar dimdik mücadele ettiğini ve kazandığını” hatırlamak, genç adama moral verir (s. 6).

Geleneksel kalıplar içinde yetişen, aile kavramına önem veren Ümit, kadınlar hakkında belli kalıp düşüncelere sahiptir. Örneğin, Umay Bayülgen'in “kendine güveni, hayata bağlılığı ve zekâsı” (s.17) genç polisi tedirgin etmektedir.

Ümit'in ailesinin Alevi olması, muhafazakâr Sünni bir aileye mensup olan Tasvir'le evlenmelerini engellemiştir. Ümit, mezhep farklılığı meselesinin insanları birbirlerine adeta düşman etmesini anlamakta güçlük çekmektedir. O'na göre dinler, insanları birbirlerinden ayıran değil, birleştiren bir anlayış olmalıdır.

Major depresyon teşhisi konulan Ümit, Tasvir'le evlenmesine karşı çıktıkları için kendi ailesine karşı bir çeşit pasif direniş olarak içine kapanmış, adeta münzevi hayatı yaşamaktadır. Bu durumda iken ortaya çıkan Defne Kaman olayının, mutlulukla ilgili gerçekleri sorgulaması için bir vesile olduğunu düşünmek ister.

Başarıyla sonuçlandırdığı Defne Kaman olayı, Ümit'e uzun zamandır kaybettiği özgüvenini geri kazandırmıştır. O aslında zeki ve başarılı bir polistir.

Sahaf Semahat (Sema)

Kendine ait küçük bir sahaf dükkânında iki kedisiyle birlikte yaşayan, “... ufak tefek, dağınık, kadından çok erkeğe benzeyen, çocuksu, yarı divane görünüşlü” biridir. Üzerinde üniforma gibi hep aynı siyah pantolon ve siyah kazak ya da tişört, ayağında lastik ayakkabılar olan Semahat, “artık sayısı azalan sahaflara özgü sabırlı, derinlikli, çok kültürlü, ‘kitap kurdu’, ‘dini imanı para olan’ dünyanın dışında kalan derviş kişiliği” ile insanları etkilemektedir (s.32-33).

"... akıl işi sayılabilecek şeyler yapmayı çoktan bırakmış insanlardan..." (s. 61) olan Semahat'ın en belirgin özelliği, "... çocuksu masumiyetini henüz kaybetmemiş, çıtır çıtır (...) İnsanın içini ısıtan, samimi, biraz şımarık, oyunbaz ve taze..." bir genç kız sesine sahip olmasıdır (s.45).

Yüzünde daima hüznü bir gülümseme olan genç kadın, müşterileri ile dostane ilişkiler içindedir. Dikkatli ve sıcakkanlıdır. Kalp kırmaktan ve hak yemekten korkan bir kadındır. İnsomnia (uyku bozukluğu) ve panik atak hastalıkları olan bir insandır. Kendisinden fazla bahsetmeyen, yanlışlıkla kendisiyle ilgili bir söz kaçırdığı zaman da sadece 'hüzünle' gülümseyen bir kadındır.

Bir kız arkadaşı vasıtasıyla kitaplarla tanışmış ve bu tanışıklık onda tutkuya dönüşmüştür. O yaşlarda Orhan Kemal, Nazım Hikmet, Adalet Ağaoğlu, Osman Şahin, Aziz Nesin ve Fakir Baykurt gibi sanatçıları tanımıştır.

Okuduğu kitaplardan kendisine yakın gördüğü kahramanlar vardır. Bunlardan biri "hayati darmadağınık, başarısız Dedektif Matt Scudder'ı nihilizmin en hafif karakteri olsa da" (45) kendisine yakın görmektedir. Ayrıca derinlikli roman karakterlerinden Raskolnikof, Anna Karenina, Don Kişot, Malina, Aysel (Ölmeye Yatmak) de bunlar arasındadır (s.148). Bağımlılık ve iktidar hırsı yüzünden insanların hayatlarının söndüğünü, birer zombiye dönüştüklerini anlatan kitaplara da ilgi duymaktadır.

Nevşehirli tüccar bir ailenin kızı olan Semahat, kızların okula gitseler de sonunda iyi bir kismetle hayatını birleştirip, kendisini evine eşine adamasının öngörüldüğü bir ortamda büyümüştür. O zamanlarda bir gün İstanbul'da kendisine yeni bir hayat kurmak zorunda kalacağı, sahafılık yapacağı aklına gelmezken, kader ona bu hayatı sunmuştur. "... o da mutlu olmayı dolaylı yollardan arayan milyonlarca insan gibi bazı yol kazalarına uğramıştı. Kedilerine de bu yüzden, Kutlu ve Bilgi adlarını vermişti..." (s.66).

Yaşadığı -ve ne olduğu açıklanmayan- bir olay sebebiyle Nevşehir'den bir daha dönmek üzere ayrılmış ve İstanbul'da kendisine yepyeni bir hayat kurmuştur. İstanbul'da kendisine bir düzen kurabilmek bir kadın olarak hiç de kolay olmamıştır. Kendisini koruyabilmek için adeta 'cinsiyetsiz' bir insan görünümüne bürünmüştür.

Temel ihtiyaçları dışında neredeyse hiç dışarı çıkmadan yaşamaktadır. Müşterileri ve internet onun sosyalleştiği sınırlı alanlardır. Ancak dünyadan da kopuk değildir. Yaşanan olaylar hakkında belli fikirlere sahiptir.

Genç kadın, insanları birbirinden uzaklaştıran, ayıran düşünce, inanç ve kanunlara saygısını kaybetmiştir. Ve dünyanın bu hoşgörüsüz insanlar yüzünden kendi kendini yok edeceğini düşünmektedir.

Defne Kaman olayı ile Komiser Ümit'le sosyal hayata girmeye başlar. Yıllardır kendisini gizlediği dükkânından çıkar. İnsanlarla bir araya gelir. Umay Bayülgen ile de dostluk kurar.

Romanda Temas Edilen Toplumsal Meseleler

İncelediğimiz roman ele alınan, tespit ve tenkit edilen toplumsal meseleler bakımından oldukça zengindir. Yazar, 2000'li yılların başındaki Türkiye'nin farklı açılardan görünümünü ortaya koyar. Bu bakımdan diyebiliriz ki eser, sosyolojik çalışmalar için de oldukça elverişlidir. Şimdi sırasıyla yazarın roman aracılığıyla ele aldığı meseleleri ve ele alış şekillerini ortaya koymaya çalışalım:

Özgürlükler Konusu

Buket Uzuner bu romanda, Türkiye’de yaşanan değişim ve dönüşüm noktalara kişiler aracılığıyla değinmekten çekinmemiştir. Bunlardan en önemlisi ‘özgürlükler’ konusudur. Yazar, öncelikle gazeteciler üzerinden bu meseleye değinmektedir. Türkiye’de ‘muhalif’ aydın olmak daima cesaret gerektiren bir konu olmuştur. Semahat aracılığıyla “*Türkiye’de muhalif olmanın bu kadar imkânsız olduğu dönem oldu mu sizce?*” (s.177) diye soran yazar, sistemi, “*Demem o ki, zaten birine taktıklarında mutlaka başına iş getiriyorlar,..*” (s.151) sözleriyle sorgulamaktadır.

“*Arzulanan vatandaş tipi*”nin, “*çoğunluğun düşünce ve inancına bağlı olmaya indirgendi!*”ği bir ortamda (s.151) sokaktaki insanın, içinde yaşadığı ülkeyi nasıl algıladığı, nasıl yorumladığı ve nasıl tepki verdiği ise yine şu sözlerle ifade edilir:

“*Esnaf memleketin her yerinde olduğu gibi çoğu futbol ve kadın üzerine espriler yapıyor, ‘bölünme endişesi’, ‘terör belası’, ‘geçim sıkıntısı’ ve yaklaşan ramazanın bu yıl da sıcaklara denk düşeceğini konuşuyordu. Düşünce özgürlüğü, hapisteki gazeteciler ve bireysel özgürlükler onların gündeminde değildi, sanki bunlar 1876’daki ilk anayasamızdan beri sadece entelektüellerin sorunuymuş gibiydi...*” (s.172).

Türk Gençliğinin Değişen Dünya Görüşü

Gençlerin, kendilerine ait bir hayat kurmak konusunda rahat davranmaları, Sahaf Semahat’in yorumu ile verilir. Giderek ailelerine yaslanarak hayatını devam ettiren, ailenin verdiği güven ve rahatlığı tercih ederek yaşamını devam ettiren gençlerin sayısının arttığına dikkat çekilen eserde, gençlerin teknolojinin de gelişmesiyle girerek birer ‘Oblomov’a’ dönüştükleri belirtilir. Oysa bir önceki nesil, bireyleri ‘kendi ayakları üzerinde durmaya’ teşvik eden ebeveynlerin ve bunu arzulayan gençlerin neslidir (s.225).

Her türlü zorluğu göze alarak kendi hayatını kuran, kendi ayakları üzerinde duran Semahat’e göre; “*... Kendine ait bir hayat, ille evli barklı, çocuklu, aile hayatı olmamalıydı. İnsanın kendine ait hayatı, istediği gibi ve insanca koşullarda sosyal hayatını sürdürebileceği bir düzen*” dir (s.226).

Mezhep Farklılığı ve Dindarlık Meselesi

Genel olarak İslam tarihinde, özel olarak Türk tarihinde mezhep farklılıklarından dolayı pek çok çatışma yaşanmıştır. Özelde, çoğunluğu Sünni olan Türk toplumunda Aleviler kimi zaman kendilerini gizlemek zorunda bırakılmıştır. Haklarında pek çok söylenti çıkarılmıştır. Giderek tüm dünyada olduğu gibi Türk toplumunda da insanlar, farklı olana karşı daha tahammülsüz ve hoşgörüsüz olmaya başlamıştır. Bu konuya da değinilen romanda Ümit’in hayatı boyunca, Alevi olmasından kaynaklı yaşadığı sıkıntılara işaret edilir: “*... Zaten Alevi olmak bu memlekette maalesef doğuştan damgalanmak demek! Çocukluğumuzdan beri sanki suçluymuşuz gibi hep kenarda kalma refleksiyle büyürüz...*” (s.150) diye yakınan Komiser Ümit, Aleviler hakkındaki yanlış inanışlardan da şikâyetçidir: “*... Alevilerle ilgili öyle fazla yanlış bilgi var ki toplumda... Tavşan da onlardan biri işte... yok biz tavşan sevmezmişiz, tavşan –söylemesi ayıp- aybaşı geçirirmiş de... Yok böyle bir şey, ‘mum söndü’ gibi iftira işte!*” (s.60) sitemiyle ifadesini bulur.

Oysa eserde, Aleviliğin, Şamanizm'in İslâmiyet içindeki yorumu olduğu ifade edilir. Semah ayinleri de buna delil olarak gösterilir (s. 60)²⁶.

Ümit, "... sansürün her türlüünü en önce ve fazla azınlıklar deneyimlediği için son yıllarda raki gibi geleneksel içki dâhil, alkole karşı gelişen aşırı muhafazakârlığın çoktan farkında"dır (s. 97-98).

Yazarın bir başka dikkati de 'Emniyet Teşkilatı' içinde inanç farklılıklarının giderek sorun olması konusudur. Emniyet teşkilatı öteden beri siyasi iradenin etkisinde kalmaya müsait bir kolluk kuvveti olmuştur. Bu sebeple de siyasi irade hangi dünya görüşünü benimsemişse, diğer kurumlarda olduğundan daha belirgin bir şekilde Emniyet Teşkilatı'nda da bunun yansımaları açıkça kendini gösterir. Son dönemlerde de siyasi iradenin tercihleri doğrultusunda, emniyet mensuplarının –bir çeşit otokontrol biçiminde- kendi aralarında daha muhafazakâr bir havaya büründükleri inkâr edilemez bir gerçektir. Uzuner, polis memurlarının, kendi aralarında konuşurken dahi artık birbirlerinden çekindikleri gerçeğini Komiser Ümit aracılığıyla ortaya koyar:

"Cuma öğle vakti yaklaştığı için karakolda bir hareketlilik başlamış, handiyse bütün polisler Cuma namazına gitmek için adeta birbirleriyle yarışır olmuşlardı. Son yıllarda karakolda göze çarpacak kadar büyüyen toplu Cuma namazı katılımı, Alevi bir polis olarak Cuma namazına gitmeyen Ümit'i huzursuz eden şakalara mâruz bırakıyordu. Karakoldaki hareketlilikten Cuma namazı saatinin yaklaştığını fark edince, hiç değilse bugün, "Eh artık, Cuma öğleleri boşalan karakol sizlere emanet Komserim!" diye başlayan şakalardan incinmemek için sessizce ayrıldı oradan." (s. 109).

Din meselesi, sadece bizde değil, tüm dünyada sorun olmaya devam etmektedir. Ümit, insanların giderek daha radikal düşüncelere saplanmakta olduğunun farkındadır:

"... Bence aslında bu dünyada hoşgörü diye bir şey yok. Hoşgörü, laiklik falan bunu senin benim gibi bir avuç insan hayal ediyor ancak! Baksana, kendileriyle dünyanın en uygar, modern, laik diye övünen milletleri, Müslümanları toptan terörist kabul ediyorlar." (s. 215).

Güncel bir sorun olarak tüm dünyayı ilgilendiren radikal dinî anlayışların öne çıkmasından yakınan Ümit, dünyayı hümanist bir bakış açısıyla değerlendirmeye çalışır:

"Gerçekten anlamıyorum ya! Bir politik ideoloji veya dini inanç yolunda, hem de insanlığa hizmet adına körü körüne ve hiç sorgulamadan kurallara uymak için zâlîme dönüşen zihniyeti, gayret etsem bile anlayamıyorum... Diyorum ki, herkes kendine doğru gelene inanır, tamam. Bunda bir problemim yok. Sonra, kendine benzemeyen 'başkası'nı anlamak iyidir, hoştur, sevaptır, diyorum. En sonunda, 'başkasının da başkaları vardır ve onlardan etkilenmiştir,' diyorum ve onu da anlamaya çalışıyorum... Okuyorum, felsefecilere bakıyorum. Irkçılığı, kendine benzemeyenden nefreti, başkasının inancını yasakla, baskıyla değiştirmeye, başaramazsa kanla, ölümle ezmeye çalışanın muzafferliğine bakıyorum. Gördüğüm bir zavallı. Ne etik var, ne insanlık..." (s. 216).

²⁶ Aleviliğin yanlış anlaşılmasının sebebini, kapalı bir toplum halinde yaşamalarına bağlayan Orhan Türkdoğan'a göre "Eski Şaman panteonundaKamların Kırklar Meclisine yükselirken içki içmeleri, törenleri yürütmeleri, saz çalmaları hepsi günümüzde Alevi geleneğinde tüm güzelliğini korumaktadır.." (Bkz. Orhan Türkdoğan, Alev-Bektaşî Kimliği, Sosyo-antropolojik Araştırma, Çizgi Kitabevi, Konya 2013, s.536).

Semahat'e göre ise mesele Alevi olmak değil, farklı olmaktır. Farklılıkları savunan az sayıdaki insan da sisteme arkasını dayayıp, sistemin bir parçası oldukça, farklı olanlar, yalnız kalmaya adeta mahkûm edilmiş olmaktadır (s. 150).

Genç komiserin Sünni bir ailenin kızıyla evlenmek istemesi, mezhep farklılığı engeline çarpmış ve ilişki her iki aile tarafından da onaylanmamıştır. İşin ilginç yanı ise, Ümit'in sevdiği kızın abisinin, askerlikte en yakın arkadaşı olmasıdır. Arkadaşlık çerçevesi içinde sorun olmayan mezhep farklılığı, evlilik söz konusu olunca aradaki en büyük engel olarak ortada durmaktadır. Burada dikkat çeken bir husus da 33 yaşında, mesleğini eline almış bir genç adamın, aile itirazı sebebiyle evlenememesidir.

Türk toplumu için konuşulması sakıncalı kabul edilen meselelere değinen yazar, türban konusunu da esere bir şekilde dâhil etmektedir. Ümit'in kız arkadaşı Tasvir, türbanlıdır. Oysa onun ailesinde ve çevresinde kadınlar, örtünmedikleri gibi Atatürk'ün bilhassa kadın hakları konusundaki düşüncelerine bağlı kimselerdir. İşte bu sebeple genç adam, evlenmek niyetinde olduğu kızın 'türbanlı' olduğunu ailesine söylemekten çekinmiştir (s. 28).

Kadın Konusu

Kadın karakterlerin ağırlıkta olduğu, adeta 'kadın'lar üzerine kurulmuş olan *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su* romanında, kadının konumu da göz ardı edilmemiştir. Henüz ilk sayfalardan başlayarak, "kadın" meselesi ortaya konulmaya başlanır. Karakola kayıp gazeteci ihbarı için gelen ailenin üç ferdi de kadındır. Eczacı emeklisi Umay Bayülgen, onun kızı Ayten ve onun da kızları Aysu ve Defne, 'Türk kadın tipi'ne uymayan, kadınlardır. Birbirlerinden oldukça farklı tablolar sergileyen bu kadınlar, Komiser Ümit'e bunların gizli bir tarikat mensubu olabileceklerini düşündürtecek denli 'tuhaf' görünür. Bu kadınlar, toplumun 'elit' tabakası denilen kesime mensupturlar ve Ümit'in kendi çevresinde gördüğü, tanıdığı, bildiği kadınlardan oldukça farklıdır. Bilhassa Umay Bayülgen, genç adama tuhaflığının yanı sıra tehlikeli de görünür. Komiser Ümit Kaman, Umay Bayülgen hakkında değerlendirmelerde bulunurken, Türk kadınının durumuna da değinir:

"... eğri oturup doğru konuşmak gerekirse, bizimki gibi toplumlarda, kırk beş yaşından sonra kadınların bir köşeye çekilip, gelinlerine cehennem, torunlarına dadı, eğer hâlâ yanındaysa kocalarına da fıkra olması beklendiğinden, bu yaşlı kadının kendine güveni, hayata bağlılığı ve zekâsı onu tedirgin etmişti. Yine aynı nedenle, eğer Umay Bayülgen, Kaman'ın bir köyünde yaşayan, kocakarı ilaçları konusunda tavsiyelerde bulunan, takma dişleri ağzına uymadığı için sık sık düşen, sessizce nakış işleyen ninelerden biri olsaydı, onu sevebileceğini düşündü. Bunların yerine, onun hayatın içinde neredeyse genç bir erkek gibi cesaret ve güvenle dolaşmasının kendisini huzursuz ettiğini anlayınca, bu durumlarda beyinde çalan alarmin etkisiyle konuyu ivedilikle uzaklaştırdı aklından. Bu, onun hiç bilmediği bir kadın rolüydü. Kendilerine öğretilen toplumsal cinsiyet rollerinin dışındaki örneklerle karşılaşmak, özellikle kendi cinsiyet ve iktidarlarından rol çalındığını düşünen insanlar için kaygı vericidir. Ancak Komiser Ümit için asıl tehlike, yaşlı kadının onu telefonda annesinin aradığını –hem de ne için aradığını- bilecek ya çok güçlü sağduyusu, ya sihirbazlığı ya da sağlam istihbaratı olmasıydı." (s. 17-18).

Umay Bayülgen, *Avatar* filminden hareketle, paganlardan bu yana tabiatın gücünün kadının gücüne benzediğini ifade eder. Ancak binlerce yıldır, tabiat gibi "vahşi, akıldışı, sırlarla dolu olarak" görülmüştür. Dolayısıyla kadın da tabiatla özdeşleştirildiği için, akıldan uzak kabul

edilmiştir. Oysa akıl tek bir cinsiyete mal edilemeyecek kadar önemlidir. Ayrıca, bütün insanlığın, akli anneden aldığı genetikçiler tarafından da kanıtlanmış bir gerçektir. Ve dünyanın içinde bulunduğu kötü gidişatın sebebi de kadının gücünün yok sayılmasıdır (s. 197-198).

Türkiye’de –sıradan- kadının durumu hiç de iç açıcı değildir. Bilhassa gazeteci Cemal Dokuzoğlu’nun: “... bu memleketin her şeyi erkek! Yalan mı ama, baksana: bankası, hastanesi, üniversitesi, parlamentosu, gazetesi, şarkısı, türküsü, yemeği, geleneği, insan hakkı, demokrasisi, babası, kocası, oğlu, profesörü, avukatı, savcısı, po... Neyse... işte hepsi erkek!...” (285) şeklindeki sözleri bu hakikati ortaya koymaktadır.

Kendisini ‘erkek kültürü’ içinde kabul ettirebilmek için mücadeleler veren Semahat’e göre, ülkemizde ‘kadın’ ve bilhassa ‘yalnız kadın’ olmak başlı başına bir sorundur:

“...Pek çok güzel, lezzetli, sevecen gelenekleri olan kültürümüzün en zayıf tarafı, ‘çok büyük ve derin bir erkek sorunu’ olduğunu görmezden gelmesidir. Bu yüzden bizim kültürümüzde, sadece ‘kadın olmak’ çok zor ve karmaşık bir işe dönüştürülmüştür. Ancak Türkiye’de kadın olmaktan daha zor bir şey daha vardır, o da genç ve yalnız bir kadın olmaktır. Tabii genç ve yalnız bir kadının etnik kökeni ve dini inancı veya inançsızlığı da durumunu daha da zorlaştıran etkenlerdir.” (s. 170).

Sıradan kadının karşılaştığı güçlükler, Tasvir, Semahat ve kocası tarafından öldürülen Sakine aracılığıyla verilmektedir. İlk örnek olarak Semahat’in durumu öne çıkar.

“Şimdi otuzlarının sonlarında hala genç bir kadın olan Semahat, komşu esnafın güven ve saygısını kazanmak için önce onlara kadın olduğunu unutturacak şekilde giyinmenin, yaşından büyük, anaç tavır takınmanın ve hayatına koca ve ağabey dışında bir erkek sokmaması gerektiğini bu kültürde yaşayan her kadın gibi içgüdüleriyle algılamıştı. Bir kadının kadınlığını yok sayması, örtmesi, saklaması, nikâhlı kocasının istediği dozda, sırada ve yerde yaşaması dışında tamamen unutulması onu değerli kılan tek formüldür. Dünya düzeninin temelini 5000 yıl önce cinsel güçleri nedeniyle korkutucu buldukları özellikle genç kadınların kendi hayatlarını kendi istedikleri gibi yaşamasına engel olabilmek için kanunlar ve inanç sistemleri oluşturup bunlar üzerine kuranlar zorbalıkları sonunda öyle başarılı olmuştur ki, kadınlar bile bu düzenin milyonlarca yıldır hep böyle olduğuna inanmıştır. İşin tuhafı, 21.yüzyılda Türkiye dahil birçok ülkede hala bu sahte ‘tabiat kanunu’nun devam edebilmesi ve bu konuda konuşanlara duyulan güçlü öfkenin anlaşılmasındadır.” (171).

Sahaf Semahat’in hayatının sorgulandığı satırlarda, Türkiye’de kadının konumuna da dikkat çekilir. Türkiye’de kızlar eğitim alsalar da nihai hedefleri, iyi birer evlilik yapıp, evlerinin kadını olmaktır. Ve bu sistem içinde, “Bir kadının kendine ait mesleği, parası ve hayatı olabileceği, hayatını sevdiği bir mesleğe, felsefeye, matematiğe ya da şiire adayabileceği düşüncesi, Türkiye’de Kaf Dağı’nın gerçekte var olmasından çok daha ütöpikti. Geçen yüzyılda önemli bir Türk şairinin “Türkiye’de en çok kolejde okumuş kızlar acı çeker!” sözü bu yüzden büyük olay yaratmış, yaraya tuz basmıştı.” (s. 44).

Bizde ‘okumuş kızlar’ın durumunun da diğerlerinden farklı olmadığına en iyi örnek Tasvir’dir:

“... O zaman 22 yaşında, oy ve vergi vermeye, ehliyet almaya yetkin bir yetişkin birey olan Tasvir’e, evlenmek istediği erkeği seçme hakkı gibi, okumak istediği romanı bile özgürce seçme hakkı da verilmiyor ve o da milyonlarca kadın gibi bunun gelenekler yüzünden olduğuna inanarak isyan etmeyi aklına getirmiyordu....” (s. 30-31).

Oysa Batı’da kadınlar Türkiye’dekinden nispeten farklı yaşamaktadır. Yıllarca cinsiyetsiz gibi yaşamak zorunda kalan Semahat bu konudaki fikirlerini şu sözlerle açıklar:

“Ya, onun kültüründe ‘namus’ sadece kadınların bedeninde değil ki, Komserim! Oradaki erkekler namusun insanın vicdanında olduğunu anlamışlar! (...) O’na, dövüp sövdükleri için kendilerinden boşanmak isteyen karılarını, bu kez de boşanmasınlar diye öldürülen erkek bozuntularının cinayetlerini nasıl açıklayacaktık ki? Bunu anlayamadan, bu konuda çalışan bir kadın gazetecinin kaybolma vakasını bir Amerikalı polisin çözmesi zor olurdu herhalde!” (s. 153).

Yerleşmiş bir anlayışa bağlı olarak, erkekler de kadınlar hakkında olumsuz kanaatlere sahiptir. Bir polis memurunun Umay Bayülgen’den hareketle kadının konum hakkındaki değerlendirmeleri dikkat çekicidir:

“... Komserim, ben hangi yaşta olursa olsun kadının bilmişini sevmem! Kendi anam da olsa, karım da olsa, kadın dediğin az bilecek, susacak, geride duracak. Karizma erkek işidir, kadını bozar. Çok biliyor, çok...” (s. 106).

Bir başka polis memuru ise kadın gazetecilerin sıkıntılarını şu sözlerle dile getirir:

“Gazetecilik bırak bayanları, erkek için bile zor iş bizim memlekette komserim. Her manada tehlikeli yazmak, çizmek falan... Bayanlar daha kolay işlerde çalışmalı. Bana kalsa, bayanlar evinin kadını olsun, çocuklarına baksın, en doğrusu ama...” (s. 107-108).

Bir başkası kadınların da çalışması gerektiğini savunurken, kadınların ‘masabaşı’ işlerde istihdam edilmelerinin uygun olacağı kanaatindedir (s. 108).

Ancak kadın konusunun, sadece bizde değil, tüm dünya kültürlerinde netleşmemiş bir mesele olduğu da göz ardı edilmez:

“... dünya tarihinde son 5000 yıllık düzen, kadının güzel ve hizmetkâr, erkeğin akıllı ve/ya zeki ve güçlü olması üzerine kurulmuştur. Bu düzeni bozan he kadın veya erkek düzen için tehlikelidir. Tek bir fikir bile, bu düzenin insan icadı olduğu gerçeğini yayabilecek güçtedir! Kanımca, insanlık tarihinde en fazla hem güzel hem de zeki olan kadınlara eziyet edilmesinin altında yatan şiddetli dürtüsü bundandır.” (s.124).

Türkiye’de kadın cinayetleri konusunda Defne’nin düşünceleri de önemlidir. Genç kadın, günde beş kadının cinayete kurban edildiği bir ülkede, günde aynı sayıda erkek öldürülmesi halinde, “çoğunluğu erkek olan parlamentomuzdan şimdiye kadar kadınlara karşı onlarca kanun çıkartılır, kadın islahevleri bile kurulur ve sorun çözüldü” (s. 248) diye düşünmektedir.

Aile İçi Şiddet

Defne Kaman’ın çözmeye çalıştığı son olay, Sakine adlı bir kadının kocası tarafından öldürüldüğüne dair duyduğu şüphe ile ilgilidir. Sakine, küçük yaşta evlendirildiği kocasından sürekli şiddet görmektedir. Hayatının tehlikede olduğuna dair gerekli yerlere başvurmuş, ancak bir sonuç alamayınca Defne Kaman’dan yardım istemiştir.

Sakine, koca şiddetinden kaçan kadınlardan sadece biridir. Kadın cinayetleri, sıradan, adi vak’alar haline gelmiştir ne yazık ki:

“... Kendilerinden boşanmak isteyen karılarını günde beşer beşer bıçaklayıp doğrayan kocalarla ölmek için devlete yalvardığı halde korunmayan, göz göre göre ölen kadınların

olabilirliğine inandılar. Erkeklere, kendilerini dünyanın hâkimi zannetmelerine yol açan resmi eğitime ve kültüre, onların işsiz ve yoksul kalınca kendilerini iktidarsız hissederek, biraz da mecburen karı ve kızlarına işkence ettiklerine, daha ilginç, bunun tabiat kanunu olduğuna bile ikna oldular ama bir yunusun insana iyilik yapacağına hayatta inanmadılar. Bu dünyada her şey insanlar içindi; kocalar ve babalar hem döver hem de severdi, ama bir balık bir insanı kurtaramazdı, çünkü bir insanın hayvana dönüşmesi, bir hayvanın insan hayatını kurtarması mantıksız, gerçeküstü, masalsı, çocuksu, hattâ hayâlperestçeydi ve yalnızca efsanelerde, mitolojik anlatılarda olurdu..." (s. 307-308).

"... ülkemizde boşandıkları karıları sığınma evinde kalan eski kocalar çok tehlikeli olabiliyorlar. Kadın cinayetlerinde dünya üçüncüsüyüz galiba..." (s. 9).

Bizde, çocuklara konulan isimlerden başlayarak, kimliği ve kişiliği adeta ipotek altına alınmış gibidir:

"Kızlarına Sakine, oğullarına Savaş, Cenk, Öcal, Hıncal, Cihat gibi adları koyan kültürlerde, bu yüzden işsizliğe ve eğitime çözüm için fabrika ve okul yerine siyasi çıkar yatırımı yapan siyasetçiler iktidara taşınır." (s. 290).

Çevrecilik

Roman , 'yüzyılın en sıcak yazı'nın yaşandığı bir temmuz gününde başlar. Küresel ısınma neticesinde, mevsimler değişmekte, dünyanın dengesi bozulmaktadır. Bunun sebebi ise insanların gitgide daha kontrol edilemez hale gelen açgözlülüğü, tüketim hırsıdır. Sonuçları ise artan nüfus sayısı, önlemeyen göç gerçeği ve bunların sonucunda olası kıtlık felaketidir (s. 14).

Dünyada yaşanan değişimden Türkiye de nasibini almakta ve orman arazileri, imara açılmaktadır. Oysa 'Kadim Türk kültürü'nde doğaya büyük bir saygı duyulmaktadır:

"Masallar, efsaneler ve sembollere gelince, bunların toplumların kolektif bilinçaltı ve rüyaları olduğunu uzun zamandır konunun uzmanları da kabul ediyor. Bu yüzden hepsi birbirine benzese de bütün mitolojik hikâyeler ve kahramanlar kendi kültürlerinin psikolojik temelinden derin izler taşıyor. İşte Pasifik'ten Akdeniz'e göçen eski Türklerin bütün sembollerıyla her ritüelde bütün halklar üzerinde hala sürdüren kadim geleneğimiz Şamanlık ta burada yeniden ortaya çıkıyor ve bize soruyor: "Tabiattaki bütün canlılara eşitlikle saygı duyan, tokgözlü, vakur ve cesur insanlardan, bugün Anadolu'nun yaşayan bütün halklarına karışan şimdiki 'Türk'iyeliler nasıl oldu da zekâyı kurnazlıkla, vicdanı cüzdanla, gururu açgözlülükle karıştıran insanlara dönüştüler? Nasıl oldu da alelade kanunlarla orman sınırları dışına çıkarılan 2B ormanlık arazileri talana açılıp, halka refah vaat etmeyeceği belli varsıllar için satışa sunabildi? Neden harıl harıl, toprak altıyla üstünde binlerde canlıya birbirine gıda zinciriyle bağlı hayatlar sunarak biz insanlara hizmet eden derelerin yerine, su enerjisi santralleri, HES'ler kuracak yasalar çıkartılıyor. Kuraklık ve sellere neden olan bu doğa talanının aslında kendi belamızı bulmamız olduğunu çocuklar bile anlamadı mı? Halkı mutlu etmesi gereken, bir anlamı da MUTLULUK olan DEVLET neden halkına rağmen tabiat anasını boğuyor, kafasını kesiyor?" (s. 23-24).

Çevrecilik, doğa ve hayvan sevgisi basit ya da alaya alınacak bir konu gibi algılanmakta, gereken hassasiyeti gösterenlere tuhaf insanlarmış gibi bakılmaktadır. İnsanlar bunu lüks bir uğraş gibi görmektedir. Bunlardan biri de Semahat'tir. Komiser Ümit de sırf kendisiyle alay edilmemesi için çevre konusuna mesafeli durmak zorunda hissetmektedir (s. 179, s. 305).

Gazetecilik Mesleği

Türk kültür hayatına Tanzimat döneminde giren gazete, gazetecilik mesleğini de beraberinde getirmiştir. Tüm dünyada bilinen en zor ve en tehlikeli mesleklerden olduğu muhakkaktır. Türk siyasi tarihinde de gazetecilik kimi zaman sansürlerle karşılaşmış ve gazeteciler bir takım güçlüklerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu hususa da dikkat çeken Buket Uzuner, “en muhalif ve en demokrat gazetecilerin” yaşadığı zorluklara değinmektedir (s.151).

Sahaf Semahat, Defne'nin gazeteciliği üzerinden, gazetecilik mesleğini değerlendirir. Buna göre iki çeşit gazetecilik vardır. Bir kısım gazeteciler, “*sadece kendini ve kendi takımından insanları anlatan köşe yazarlarından değil! (...) artiz olmak isteyip yanlışlıkla gazeteci, yazar olanlar...*”dır. (s. 48) Bir kısmı ise Defne gibi, araştırmacı-gazetecidir. Bunlar, “*oturduğu yerden ahkâm kesmez, olay yerine gider. Biraz polislik, az dedektiflik gibi yani... Ama bu tür gazetecileri dünyanın hiçbir yerinde ne polisler ne de büyük patronlar sever!...*” (s. 48).

Ülkenin geldiği demokratik seviyenin bir başka örneği de ülkedeki muhalif ve demokrat gazetecilerin düştüğü durumlardır. Bunun yanı sıra;

Polislik Mesleği

Polislik, dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye’de de en zor mesleklerdendir. Hayati tehlikesinin dışında, doğrudan insanlarla diyalog halinde olunmasının yanı sıra, mesai saatlerinin güçlüğü de bir başka zorluktur. İnsanlar “*Endişe ve korku anlarında*” öfkelerini polisten çıkarır. Ümit’e göre polislik biraz da psikolog olmayı gerektirir (s. 4).

Ümit mesleğin zorluklarını düşünürken, “*Biz polisler de ömür billah onlarla didişerek sizlere huzurlu bir İstanbul sağlamaya çalışıyoruz.*” (s. 299) sözleriyle yakınmaktadır.

Sürekli halkla karşı karşıya gelen polisin psikolojisinin yorulması bir yana, halkın da polise karşı daima mesafeli ve pek de dostane olmayan tavırlar geliştirdiği muhakkaktır. Ümit, halkın polise bakışının artık olumlu yönde değişmekte olduğunu düşünmektedir (s. 68- 69).

Sonuç Yerine

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su adlı roman, kurgusal yönden çok kuvvetli olmasa da ele alınan meseleler bakımından değerlendirilmesi gereken, mesaj kaygısı fazla hissedilen bir eserdir. Mitoloji ve destanlarla desteklenen romanda, Türk kültürünün yaşayan unsurlarının yanı sıra, 2000’li yılların Türkiye’sinin bir panoramasını ortaya koymaktadır. Türkiye’de – kültürümüze sahip çıkamadığımız için- artık unutmaya başladığımız pek çok değer yanında değişim süreci içinde yaşanan gidişat da yorumlanır. Bu açıdan bakıldığında, Şamanizm inancı çerçevesinde esasında, Türkiye’de kadın hakları, kadın cinayetleri, gazetecilik, çevrecilik, polislik, insan hakları ve bireysel özgürlükler gibi pek çok mesele tüm açıklığı ile gündeme getirilmiştir.

Yazar, toplumumuzda giderek daha yaşanmaz hale gelen şartların düzelmesini, unuttuğumuz değerlerin hatırlanmasında görmektedir. İslamîyet’in tüm dünyada tartışıldığı bir dönemde, Şamanizm’i hatırlatan sanatçı, buna bağlı olarak ‘kadim Türk kültürü’nün yeniden canlandırılması hususunu öne çıkarır. Öncelikle insana sonrasında doğaya ve doğadaki her bir canlıya saygı duymadıkça, yaşam hakkı vermedikçe insanlık yok olmaya mahkûmdur. Günümüz Türk toplumunun adeta bir röntgenini çeken Uzuner, insanımızın birbirine daha az tahammüllü olmaya başlaması konusunu tarafsız bir gözle ortaya koymaktadır. Romanda

demokrasi ile özgürlükler ve buna bağlı olarak ifade özgürlükleri konusu, gazetecilik ve emniyet teşkilatı üzerinden değerlendirilir. Gündemimizden hiç düşmeyen toplumsal bir yara halini almış olan kadın konusu, bilhassa kadın cinayetleri yazarın dikkatini çeken bir başka husustur. Çevrecilik, doğaya saygı konusu da eserde göz ardı edilmemiştir. Bütün bunlar, huzurlu bir toplum için hayati önem taşıyan konulardır.

Yazarın kimi yerlerde yaptığı hatalar, eserin edebi yönünü zayıflatmaktadır. Ayrıca, polisiye tarzda kurgulanan eserde olay, mantık sınırları dışında metafizik öğelerle çözülmeye çalışılır. 'Defne Kaman üç gün suyun içinde mi yaşamıştır ya da yunus balığına mı dönüşmüştür?' sorusu cevapsız kalır. Kutadgu Bilig'ten alıntılanarak şifrelendirilen Defne'nin kurtuluşu sürecinde, paylaşılan mısraların, olayın çözümündeki katkısı zayıf kalmıştır.

Romanın ilk sayfalarında, Komiser Ümit Kaman'ın sevdiği kızla evlenmek için önündeki engel maddi bir problem gibi sunulurken, ilerleyen sayfalarda meselenin mezhep farklılığından kaynaklandığı ortaya çıkar ki bu da bir mantık hatası gibi görünmektedir. Ayrıca iki yetişkin ve eğitilmiş insanın ailelerin baskısı sebebiyle iki yıl kadar ayrı kalması da düşündürücüdür. Sahaf Semahat'in memleketinden ayrılmasına sebep olan olay gizliliğini korumaktadır. Kur'an'da yer alan 'Akha'f' suresi, romanda "EL Ankâf" (s.204) şeklinde verilmiştir ki bu bir hatadır.

Defne Kaman'ın yazdığı anı/günlük tarzındaki SU KİTABI'ndan alıntılar yapılması, metne hareketlilik kazandırsa da, eserin akışını sekteye uğratacak denli uzun tutulmuştur. Kronolojik bir zaman izleyen yazarın, kimi yerlerde metne ara vererek okuyucuya seslenmesi, Ahmet Midhat'ı hatırlatan üslûp olarak görülebilir. Bilgi vermek maksadıyla yapılan uzun konuşmalar, eserin zaman zaman bir makale havasına büründüğünü hissettirir. Ayrıca, Buket Uzuner'in kişiler aracılığıyla gönderme yaptığı klasik edebi eserler arasına kendi yazmış olduğu *Kumral Ada Mavi Tuna* adlı romanı da eklemesi de dikkat çeken bir ayrıntıdır.

KAYNAKLAR

- BAYAT, F. (2011); Türk Mitolojik Sistemi, Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi, 1, 2. Bs., Ötüken Neşriyat.
- BAYAT, F. (2012); Türk Mitolojik Sistemi, Kutsal Dışı. Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler. İyeler ve Demonoloji 2, 2. Bs., Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- BEYDİLİ, C. (2005); Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük, Çev. Eren Ercan, Yurt Yayınları 1. Bs. Ankara.
- BORATAV, P.N (2012); Türk Mitolojisi, Oğuzların-Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi, Çev. Recep Özbay, BilgeSu Yay., Ankara.
- CAN, Ş. (Tarihsiz); Klasik Yunan Mitolojisi, 4. Bs. İnkılâp Kitabevi, İstanbul Tarihsiz.
- ÇORUHLU, Y. (2011); Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalcı Yayıncılık, 4.Bs., İstanbul.
- ELİADE, M. (2014); Şamanizm, Çev. İsmet Birkan, 3. Bs. İmge Kitabevi, Ankara. 2014.
- İŞİK, R. (2004); "Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar Ve Bunlara Bağlı Kültler", Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 9:2, s.89-106.
- İNAN, A. (2013); Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, 7. Bs., Tarih Kurumu Yayını, Ankara.

- İPŞİROĞLU, M.Ş. (2004); Bozkır Rüzgârı Siyah Kalem, , 2. Bs. YKY, İstanbul.
- KUR'AN-I KERİM ve Türkçe Meali, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Kervan Yayın-Dağıtım, Konya.
- OCAK, A. Y. (2000); Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri, İletişim Yayınları, 1. Bs., İstanbul..
- RADLOFF, W. (2012); Türklük ve Şamanlık, Türkçesi: A. Temir, T. Andaç, N.Uğurlu, 3. Bs. Örgün Yay., İstanbul.
- ROUX, J. P. (2012); Eski Türk Mitolojisi, Çev. Musa Yaşar Sağlam, BilgeSu Yayınları, 2. Bs., Ankara.
- TÜRKAN, K. (2012) ; “Türk Dünyası Masallarında Su Kültü”, Millî Folklor, Yıl 24, Sayı 93, (s. 135-148).
- TÜRKDOĞAN, O. (2013); Alev-Bektaşî Kimliği, Sosyo-antropolojik Araştırma, Çizgi Kitabevi, Konya.
- UZUNER, B. (2013); Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su, Everest Yayınları, 2. Bs. İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.dinimizislam.com/detay.asp?Aid=3788> (21.12.2014, 08:51).
- <http://www.dinimizislam.com/detay.asp?Aid=3788> (21.12.2014, 08:29).
- <http://kurankissalari.tr.gg/HZ-.-YUNUS.htm> (21.12.2014, 08:29).
- <http://www.ahmettekin.net/?sahib%E2%80%99ul-hut-balik-sahibi-demek-midir-,99> (21.12.2014, 08:45).
- <http://www.genelturktarihi.net/kayin-agacinin-turk-mitolojisinde-yeri> (11.12.2014, 05:26).